tamošnjem rotnem kamnu, pač pa Nemci, ki so morali v rotenju na kamnu videti neko posebnost.

Kakor znano, poroča Helmold v svoji kroniki, da so se Slovani rotili »na drevesih, studencih in kamnih« (in arboribus, fontibus et lapidibus). Po prednjem moremo torej za naše prednike v Karantaniji ugotoviti, da so se rotili na posebnih kamnih, katere so imenovali rotne kamne. Ni menda naključje, da je bil rotni kamen ravno v kraju, katerega zadeva listina, priobčena v Kosovem Gradivu III, št. 11, ki tako dosledno loči priče »sclauenicae institutionis« od prič »tracti per aures«. Ravno o tem kamnu priča tam še danes krajevno ime Rottenstein.

Résumé

Dans son essai qui est la suite de celui publié dans l'année XVII de l'«Etnolog», l'auteur traite quelques fragments de droit populaire de la vallée Rož en Carinthie. D'abord, il explique la phrase «v župo podrobiti» provenant d'un jeu d'enfant appelé «most». Dans la suite, l'auteur cherche la signification du verbe «potočiti se» figurant dans des ancienes institutions juridiques. Enfin, il analyse l'expression «rotiti» (= prometire, jurer) conservée aussi dans des toponymes sur le territoire allemand alpin qui, autrefois, était habité par des Slovènes.

Etnografski značaj slovenskega Porabja

Vilko Novak

Slovensko Porabje nazivamo tiste slovenske kraje v okolici Monoštra, ki so ostali po trianonskem miru v Madžarski. Ti kraji so: Gornji Senik, Dolenji Senik, Slovenska ves, Sakalovci, Števanovci, Verice, Ritkarovci, Andovci, Otkovci, mesto Monošter s slovensko manjšino in pomadžarjene vasi z neznatno slovensko manjšino: Farkašovci, Žida, Trošče in Čretnik (madž.: Farkasfa, Zsida, Kethely, Csörötnök).

Te vasi sicer ne tvorijo zaključenega ozemlja, ki bi opravičevalo posebno obravnavanje njih etnografskega značaja — saj imajo v glavnem iste jezikovne in etnografske značilnosti kakor sosednji kraji na prekmurskem Goričkem. Vendar nas sili govoriti o tem ozemlju kot enoti razen zemljepisnega vidika, ki mu daje naziv Porabje — pokrajina tvori porečje reke Rabe — tudi zgodovinsko dejstvo, da so ti kraji po narodnostnem osvobojenju večjega dela Prekmurja l. 1919. ostali še nadalje v madžarski državi in s tem tudi pod popolnim tujim jezikovno-kulturnim vplivom brez vsakih narodnostnih pravic in brez stikov s Slovenci v Jugoslaviji.[1]

[1] Jože Maučec in Vilko Novak, Slovensko Porabje. Lj. 1945.

Razen slovenskega jezika je prav ljudska kultura — gmotna v enaki meri kot duševna — tista življenjska sila, ki ohranjuje slovenski narodnostni značaj tega obrobnega našega ozemlja in iz katere izvira v prebivalstvu slovenskega Porabja vedno živa zavest povezanosti s slovensko skupnostjo. Utrip ljudskega snovanja in ustvarjanja, izražajoč se v delu za ohranitev življenja in v pojavih duševnega odziva na družbeno okolje in v podedovanih usmerjevalcih odločilnih dejanj v glavnih trenutkih življenja, je v odmaknjenih slovenskih vaseh v Porabju v bistvu isti kot drugod na Slovenskem. Kot obrobna in od civilizacije dolgo odmaknjena pokrajina pa je ohranilo Prekmurje, zlasti pa njega najsevernejši del s Porabjem, v svojem etnografskem značaju mnogo prastarih prvin, katerih ugotavljanje in raziskavanje je važna naloga slovenske etnografije. Posebe je treba preiskati, v koliko je slovensko ljudstvo v teku stoletij vplivalo s svojimi življenjskimi oblikami na sosednje madžarstvo in v koliko je morda od madžarstva sprejelo tujih prvin. Prav ta stran raziskavanja pa določno kaže na žilavost praslovanskih in praslovenskih osnov v življenjskem načinu te najsevernejše slovenske pokrajine.

Naselja

Vasi v slovenskem Porabju, ležeče na ravnini, zlasti Slovenska ves, Dolnji Senik, Sakalovci, pa tudi Ritkarovci v hribih, so v glavnem obcestnega tipa. V ostalih pa je ob glavni cesti postavljenih le nekaj hiš, ostale so raztresene po slemenih in pobočjih, toda v skupinah, ki imajo tudi svoje ime, sestoječe navadno iz imena katerega od domov in besede breg, n. pr. Breznov breg, Kokôtov breg, Žilavcov breg. Taka naselja so nastala običajno na iztrebljenem ozemlju in so razširjena tudi po gričevnatem madžarskem ozemlju v pokrajinah Göcsej na vzhodni in Alsóörség na severni prekmursko-madžarski meji, v preteklosti pa so bila splošneje razširjena po Prekdonavju, kamor je po Bátkyju ta naselitveni tip verjetno prišel pod vplivom slovenskih naselbin. Madžari imenujejo ta tip naselbine »szer« in je ta beseda podobno sestavni del imena naselbinske enote, kot je pri Slovencih »breg«.[2]

Tudi obcestni naselbinski način je po istem odličnem raziskovalcu madžarske vasi in hiše prišel k Madžarom z zapada po slovenskem posredovanju.

Dvor

Hiša. Prvotnih lesenih hiš je še okoli 10%. Mnogo jih je iz ilovice, ki se imenujejo »tùnčeca, zamanica«, ali iz blata -»zèɥca« (zèɥc = blato, pomešano s slamo; tudi lastovke si delajo gnezdo iz zèɥca). Novejše hiše so zidane v raznih oblikah; med njimi so posebno značilne take s stebriščnim hodnikom na dvoriščni strani, ki

[2] Bátky Zsigmond, Épitkezés. A magyarsag néprajza I, 111.

se imenuje trnâc (madž. tornác iz slovan. dvornec). Ta tip je znan le v madžarskem Prekdonavju in je prevzet od Madžarov.

Najstarejša oblika prekmurske hiše sploh je lesena hiša, iztegnjeni dom ali dom v kljuću, na vintlin, stoječ na podseku ali zidanem podstavku. Dom v kljuću so prevzeli od Slovencev tudi Madžari in je razširjen le po zapadnem madžarskem ozemlju. Ta dom je pri Madžarih zagrajen tudi od cestne strani in imenujejo vrata in ograjo s slovanskimi izposojenkami: berena, borona (brana), leszka, prostya (protje).[2a]

Prvotno leseno in s slamo krito prekmursko hišo je Vurnik[3] uvrstil v vzhodnoslovenski hišni tip, kar so za njim prevzeli še Melik,[4] Ložar[5] in Matija Maučec,[6] ki je podrobno raziskal podstenj in priklet v prekmurski hiši. Razen opisa odprtih ognjišč v kuhinjah rabskih Slovencev, nekaj gospodarskih naprav, pohištva in orodja iz peresa Avgusta Pavla[7] podrobnejših raziskovanj o prekmurski hiši nimamo.

Kot izhodišče za bodoče raziskavanje je treba opozoriti na neko načelno misel. Dosedanji raziskovalci se niso ozirali na razmerje vzhodnoslovenske hiše do enake ali podobne hiše v Hrvatskem Zagorju, na sosednjem jugozapadnem Madžarskem in na Gradiščanskem.[8] Podobno so se omejili tudi madžarski etnografi le na lastno državno ozemlje. Pritegnili so sicer v obravnavo slovensko porabsko hišo, toda molče o vsem, kar se nadaljuje tostran trianonske državne meje. Ker isti madžarski znanstveniki radi poudarjajo tudi v zvezi z etnografskimi vprašanji madžarske vplive na »bivše manjšine« in sosednje narode — tako vodilni etnograf István Győrffy v sintetični sliki madžarske etnografije, kjer pa docela molči o tujih vplivih na madžarsko ljudsko kulturo —[9], zato je treba med drugim natanko raziskati tudi ta hišni tip na Slovenskem, ugotoviti njegov razvoj pri Madžarih in medsebojno zvezo oblik na eni in drugi strani.

Kakor je s slovenskega geografskega in narodnostnega stališča pravilen naziv »vzhodnoslovenska hiša«, tako je sprejemljiv za isti hišni tip na sosednjem Madžarskem naziv »zapadnomadžarski« tip, kakor imenuje madžarska etnografska veda hiše, razširjene po vsem Prekdonavju v županijah Győr, Sopron, Veszprém, Somogy, Zala in Vas,[10] — čeprav imajo hiše tega tipa na zunaj včasih različno lice. S stališča splošne etnologije pa zahteva ta istovrstnost hišnega tipa, da mu damo ne glede na različno narodnostno ozemlje, na katerem je razširjen, neki skupni, enotni naziv, podobno, kot imenujemo alpski hišni tip in z njim vse ostale alpske

[2a] n. d. 118.
[3] Naše selo (1929), 94—102; Et IV, 33.
[4] A. Melik, Slovenija I, 2, 578—580.
[5] Narodopisje Slovencev I, 72.
[6] ČZN 1939, 176—187.
[7] Odprta ognjišča v kuhinjah rabskih Slovencev. Et IV, 125—145. — Ethnographia — Ertesítő XIX (1927), 129—144.
[8] Gavazzi M., Pregled etnografije Hrvata 15.
[9] Magyarok a kultúráért 1929, 125.
[10] Bátky, A magyarság néprajza I, 171.

elemente v etnografiji različnih narodov v alpskem geografskem področju s skupnim nazivom. Morda bi ustrezal izraz panonski ali nekaj podobnega. Gavazzi n. pr. imenuje skupino lesenih hrvaških hiš »dinarsko-panonsko«,[11] Baš pa pozna srednjepodonavsko hišo.[11a]

V naslednjem obravnavanju terminologije za posamezne dele in prostore hiše in orodje hočemo primerjati slovensko nazivje z madžarskim, saj je to obmejno ozemlje najprimernejše za ugotovitve te vrste, ki bodo nazorno pokazale etnografsko samobitnost slovenskega ozemlja.

Ni vselej lahko določiti, iz katerega slovanskega jezika so si Madžari izposodili svoj današnji izraz za razne predmete in pojme. Nikakor tedaj ni mogoče slediti Grudnovi[12] površni trditvi, da so si večino izrazov izposodili prav od Slovencev (podobno sta v novejšem času videla slovaški vpliv v madžarščini P. Bujnák in bolgarskega Conev). Poleg jezikoslovnih ugotovitev nam morejo pomagati pri določanju izvora madžarskih izposojenk še kulturnozgodovinski in etnografski dokazi.

B r v n a, iz katerih grade stene, imenujejo Madžari *borona, boronya*. Obdelujejo jih s *topor*jem ali s sekiro *»szekerce«*.[13] *Roženice* v strešnem ogrodju nazivajo v Prekdonavju *rag* (<rog), po Bátkyju iz slovenščine;[14] drugod pa rabijo madžarsko besedo szaru (= rog). Tram je *gerenda* (<grę̂da), *sleme — szelemen, streha — eszterha, okno — ablak* (<oblok), *szoba — istъba, kamra < komora, veža — pitvar* (<pritvor), *pince — pivnica, dvorišče — udvar* (<dvor).

Pokrivanje strehe s slamo se pri Madžarih vrši na dva načina; enega imenujejo slovanski način: ritovino pritrdijo s slamnatim povreslom na late; tak snop imenujejo pri Blatnem jezeru *gica*, kar izvaja Bátky iz kitica.[15]

P o d s t e n j porabske hiše se imenuje tudi v e i n e c ali r o u b.

Prostori v hiši se imenujejo: *preigńa iza, zágńa iža* ali *kamra* ali *mála iža; kûnja, ťûńa, kleit*, kjer hranijo *krumpče, repo, kopüste, sild'e* (zrnje); po *stumbaj* pridejo *na pod*, kjer imajo *oves, dino* (hajdino), *bę́r* (pir).

Pohištvo v sobi je *stò* (miza), *stòlec — stouci;* včasih tudi *klòup, omár, pòstęla.*

Prvotni tip današnje lesene panonske hiše z dimnato kuhinjo je bil enoceličen stanovanjski prostor, kjer je okoli ognjišča potekalo življenje družine, zlasti pripravljanje hrane, prehranjevanje in nočni počitek. V tem enoceličnem pratipu je bila peč, ki so jo kurili v sobi. O takem stanju nam poroča še Košič 1828, ko pravi, da »je v sobi velika štirioglata in na vrhu ravna peč, pred njo je odprto ognjišče... V sobi tedaj peko, kuhajo, zato so stene precej zadimljene, ne le zato, ker notri kurijo, marveč

[11] Pregled etnografije Hrvata 22.
[11a] ČZN 1930, 250.
[12] Zgodovina slovenskega naroda 551.
[13] Bátky, n. d. 130.
[14] n. d. 133.
[15] n. d. 138.

ker žgejo tudi plamenice namesto sveče. Dimnika nimajo, marveč je sredi nad obema oknoma odprtina, skozi katero more oditi dim, večinoma pa odpro tudi okna, dokler drva v peči ne zgore.«[16]

To poročilo je nedvomen dokaz za to, da je prvotni stanovanjski prostor v hiši bila soba in ne kuhinja, kot meni n. pr. v zvezi s prekmursko hišo M. Maučec.[17]

Naziva s o b a ne pozna niti Porabje niti ostalo Prekmurje. Madžari so jo naredili iz slovanske oblike *istъba*, ki je pa iz stvn. *stufa*, *stuba*, *stube*. Od Madžarov so jo prevzeli Srbi in Hrvati in od njih je prišla v slovensko knjigo.[18]

Ko so zaradi dima oddelili ognjišče od stanovanjskega prostora, je nastala kuhinja. V sobi pa se je razvila kahlasta peč *(kâjle, kâjlasta pę́č)*, ki so jo kurili iz kuhinje, kjer je njena odprtina — *geske* (< *éstéja)* — zvezana z odprtim ognjiščem.

Tla so v kuhinji kakor običajno tudi v sobi nabita iz ilovice. Taka tla se imenujejo *srtôǫ* (< sred-tel). Glavni del kuhinje je *gńišče*, kakršno je opisal A. Pavel.[19] Od tod kurijo krušno peč in na ognjišču kuhajo za ljudi in živino. Če hiša nima dimnika. je *brezi orá* (*oràǫ* < rohr), gre dim na prosto ali skozi vrata ali skozi odprtino v steni, ki ima včasih nekak vodoraven lesen dimnik. Kuhinja v taki hiši je *dîi̯nata ťüńa* (dimnata kuhinja).

V kuhinji je poleg manjše mize tudi nizka skrinja, ki je pisana, to je poslikana s tulpami, ali pa z vrezano ornamentiko. Tu je *sklei̯dńek* za krožnike in sklede; *drvènka* je pletena košara, *metüunica* < motilnica za motenje *zmočaja* (surovega masla), *grèi̯blo*, *lopár*, *mòu̯žar*, *pònev*, *prtèi̯panca* za pritepanje juhe, *òmela*, *prkováči* (pokrivači), *pìsťer*, *piskri*, *solenka*, *ťaǫka* (kuhalka), *škaf*, *ribaš*, *talei̯r* (madž. tányér = krožnik < iz ital. tagliare preko slovenščine, prim. talir), *tepša* (madž. tepsi = plitva skleda), *šalice*, *laboške* (madž. lábas = kozica), *vilce*, *noži*, *žlice v žlîčńeki*.

Madžari so si svoj izraz *konyha* naredili iz slovanske *kuhinje* (< vn. kulhina < sr. lat. coquina). V listini 1206 se pojavi kot *kuhnya*. Bátky meni,[20] da so Madžari prevzeli od Slovanov le besedo, ne pa tudi predmet, češ da »tega modernega kulturnega pojma slovanski svet še danes ne pozna...« Pravi, da so peči prvotno imeli le gosposki dvori, gradovi in samostani, zato je naziv lahko prišel od tod po slovanskih menihih in služinčadi v madžarske ljudske plasti.

Peč imenujejo Madžari *kemence* < slovan. *kominica*, *kaminica*. K Bátkyjevi pripombi, da med Slovenci izraz *kominica* ni ohranjen,[21] moremo dodati, da n. pr. v Prekmurju imenujejo *kómen* široko klop okrog sobne peči (*na kòu̯meni*); v mariborski okolici so ognjišče v dimnici imenovali

[16] Csaplovics, A Magyar országi Vendus Tótokról. Tudományos Gyüjtemény 1828, 14.
[17] ČZN 1939, 184.
[18] Breznik, Slovenska slovnica[4], 189.
[19] Et IV, 129 sl.
[20] n. d. 192.
[21] n. d. 118.

tudi *kamen*; v vzhodni Sloveniji *kumen*, *komen* ognjišče ali predzidek poleg ustja peči.[22] — Peč imenujejo Madžari tudi *pest*,[23] kar je ohranjeno tudi v imenu Buda-Pest (kakor so pisali še do 1872) in je bilo nekoč splošno razširjeno.[24]

V pokrajini Göcsej (županija Zala) zavzemajo peči tretjino kuhinje. V tistem delu pokrajine, ki je najbližji slovenskemu ozemlju pri D. Lendavi in se imenuje Hetés, so peči nižje; monograf pokrajine, ki je pisal tudi o prekmurski etnografiji, F. Gönczi pravi, da so to obliko prevzeli od prekmurskih Slovencev.[25]

Burkle (*börkle*), ki se na kolescih porivajo v peč, se imenujejo pri Madžarih kurugla (< *krǫ́gla*), navadne burkle pa bürögle. Bátky smatra oboje za slovenski izposojenki, ki mu dokazujeta, da se je običaj kuhanja v peči pri Madžarih razširil od slovenske strani. S »kuruglo« se širi ta tip slovanske peči iz zapadne Madžarske tudi na jug.[26] Severna Madžarska pa je dobila svojo kemence od severnih Slovanov.[27]

Gospodarski del poslopja se pričenja že s kletjo, *kleịt*, kjer hranijo *krumpče*, *repo*, *kopüste* (zelje, madž. káposzta iz slovan. kapus), *sild'e*. *Na poudi*, kamor pridejo *po stumbaị*, imajo *oves*, *dino*, *bẹ́r*.

Hlev sledi ali takoj za kletjo, ali pa je vmes *gümlo*. *V štali* je živina, v *gleịvi* so svinje, *više gleivi na sedali* pa so kokoši. Na gümli so *koula*, *veịtrnica* (mlin za čiščenje zrnja); od tod gredo *po garcę na pod*, kjer je spravljeno seno. Slama je v *pármaị* ali pa v *òslici*, kjer jo *sl'übẹ̀jo z lesenin* ali *železnin áklon*, *klökačon*. *Seince* je shramba za slamo, največkrat pa za drva in orodje. Gospodarsko poslopje se imenuje *zágŭi ram*.

Prostor pred čelno steno hiše se imenuje *na podôknaj*. Tu je običajno cvetlični vrt, ki se imenuje *grâdac*, drugod v Prekmurju *ogrâdec*, *ogrâček*.

Poljedelstvo.

Večino prebivalstva v slovenskem Porabju tvorijo kajžarji in mali kmetje. Način obdelovanja zemlje je isti kot v ostalem Prekmurju, enaka ali vsaj zelo slična je tudi vsa poljedelska nomenklatura.

Orjejo s *plügon*, ki sestoji iz *lemaža*, *črtala*, *od'â*, *ročic*, *òtike*. Vlačijo z brano, ki ima *zòụbce*. Izorjejo brazde, ki sestavljajo *slòge* (drugod: *pòstat*). Konec njive so *glàfke*, obračajo se pa pri oranju *na vrtnîcaị*.

Ob žetvi *ženjajo* ali *žetvo delajo*. *Žnjec* kosi s *koso*, ki ima *klüko*, *brâč prgišče berệ*, *povrslâr dela pròụvlas*, *provleịsmo*, *vẹ́žec* ali *vezâč s klịnom vẽže 3 do 4 prgišče v snop*. 21 snopov nalože v *križe;* spodnji snop je *školnik*, najvišji pa *pop*. Rek o tem se glasi: v žetvo je največ školnikof

[22] Narodopisje Slovencev I, 89, 90.
[23] Bátky, n. d. 151.
[24] Melich, Melyik nép nevezte el Pestet Pest-nek? Magyar Nyelv XXXIV, sep. 1.
[25] Gönczi Ferenc, Göcsej s kapcsolatosan Hetés videkének és népének összevontabb ismertetése. Kaposvár 1914; 422, 430.
[26] Bátky, n. d. 168.
[27] Bátky, n. d. 191.

pa popòu̯f. Preden postavijo križe, znosijo snope v *kopé*. Doma na dvorišče nalože snopje v *stogé*.

Dīno kosijo žene s *kosicami* (srpi). Slama je *dīnščica*. Ročna stopa za ajdo je *sijâk*. Možnar za *prosèi̯no kašo* imenujejo ponekod *šùkuter*.

Žito mlatijo danes večinoma že z mlatilnico, le za ritovine s *capâmi*. *Capę̂* sestoje iz *cèpiča* in *ròčnjeka*, ki sta zvezana z *remènčeci* ali *sredovôznijo*. Slamo skladajo v oslico *slâmard'e*; čez njo polože *drogé*, *pàvozine*; vrh oslice je *vrię̂k*. Slamo in seno nosijo v *locneh*. Te *locnę́* so prevzeli tudi Madžari v obmejnih pokrajinah.[28]

Pridelovanje lanu in njega obdelava

Nazivi, nanašajoči se na pridelovanje in obdelovanje lanu se v Porabju — kakor sploh na Goričkem — nekoliko razlikujejo od onih v dolinskem Prekmurju.[29] V teh severnih krajih so ohranjeni še nekateri starejši slovenski izrazi, ki jih na jugu ne poznajo več.

Lèn, *lien* posejajo v juliju »magdalei̯nskoga kę̂dna«; oktobra dozori. Poskubejo ga, doma *»obrlâ, riglâ na rigeu̯«*, ki ima zobce iz bukovega lesa; seme na ponjavi *posène*, *se posüši*. Lan peljejo v *močilo*, kjer se *mòča* do 10 dni, ako je voda toplejša, do 14 dni, ako je mrzla — tak *mę̂ki grâta*; ko ga vzamejo iz močila, *»stoji od noči do zrânka v ponte, v drvai̯ fküp, ka krepše predivo dobi«*. V močilu je ležal v *brèmenih*, v katerih je 100 do 120 *ròkovati*; zdaj pa ga »rastavijo tak po ròkovati tak porâznoma, da dobro posène«. V Števanovcih razstavijo rokovati v *kozàrice* (pokoncu stoječe, z vrhovi se stikajoče skupine v obliki piramide). Ko ga poberejo, ga znova zvežejo v bremena in ga na peči suše. Nato ga tolčejo s *kùkačon*, da odrobijo korenje; če ga bolje stolče, laže ga tare. Zdaj ga v bremenih odlože *»na ràmbo«*. Po žetvi ga dajo *»na plàjo«*, tako da ga razprostro po travniku. Če mnogo dežuje nanj, ga obrnejo. Navadno je ves julij zunaj. »Če se bole zmoča, te ležèi̯ len žnjega ide.«

T e r i t e v. Lan tare *trouťina* na *trlici*. »Inda sveita je bila *veška kū̂ńa za len«*, ki ji po Dolinskem, kjer je še ohranjena, pravijo *»pečnìca«*. Najslabši del pri korenini so *zgrèbi*, vrhnji pa *vrkòu̯vd'e*. *Pozdèrd'e* odpada. (Madž. pozdorja iz slovan.) Prvo trenje označuje terica z izrazom: »Len san *osèko*«. Do 60 rokovati zveže v *šmüklič* in da na peč sušit za 1—2 dni. Sledi drugo trenje, ki ga označuje: *»fküp dei̯van«*. Zdaj namreč že dve rokovati zloži — »fküper dejen« — in 4—5 »šmukličof zveže v en püšeu̯«.

»S pušla ga *oglâvlo:* jena oglavla, jena pa trousi, deivle f *koudela*«. Oglavla na *ščeti*, ki ima železne zobce. Koudelo zveže na *ožêk* ali *prèslco*. To čisto, najlepše predivo se imenuje *vlàtno*.

Kolovrat se tu imenuje *kou̯ca*; ima *klàčovńek*, *špulo* z *dū̂lavko*, *perotnìce*. *Motovilo* se imenuje *vuâle* (<vujale). Grobo platno je *zgrebno*,

[28] Bátky, n. d. 205, 128—9.
[29] V. Novak, Lan in njegovi izdelki v Slovenski krajini. ČZN 1936, 34—37.

boljše je (h)*odnično*, najboljše pa *pòmučno*, *vòučeno s pomukom*. Iz domačega platna so izdelovali: *polütek* (prt na posteljo), *stòulńek* (mizni prt), *brsâče in obleko*.

Madžari so prevzeli sledeče slovanske nazive v zvezi s kulturo lanu: len, gereben, guzsaly (koželj), motolla, nyüst (< ništ), paszma, takács, osztováta (statve). Tudi lan goje predvsem v krajih, ki meje na slovensko ozemlje.[30]

Lov

Lov na ljudski način ni preveč razvit. Ribolov v Rabi ali manjših potokih je bolj zabava otrok kot posel odraslih. Tudi lov na *štiglare* (ščinkavce), ki jih love na *žinice*, da jih dajo v kletko, je redka zabava. Tu in tam ujamejo kako srako na žinice ali s *škopcon*.

Najznačilnejši za Porabje je lov na *brinjevke*, ki jih v prekmurščini imenujejo *granfol*, *granfor*, *lanfor* (<Granavetvogel). Nadrobno je ta lov opisal v madžarščini in potek tudi v fonetični prekmurščini Avgust Pavel v svoji poslednji etnografski razpravi.[31]

Te vrste lov je najbolj razširjen v porabskih vaseh Števanovci, Andovci, Verica, Ritkarovci, Otkovci. V goričanskem Prekmurju pa je izumrl ali izumira. Pavel meni, da se je ta lov razširil iz slovenskih vasi v sosednje madžarske vasi, o čemer priča deloma tudi nazivje.

Brinjevke se mude v tej krajih le pozimi, ko ne najdejo na zasneženih brinovih grmih hrane. Lovi jih *ftičer* na brezove šibice, ki jih namaže s ptičjim limom: *tled'ę* <*keljé* in se zato imenujejo *tled'ice*. Posekajo okleščen gaber, ki mu puste le na vrhu nekaj vejic. Ta mlaj polože na rogovilo tako, da je vrh 1—2 m nad zemljo. Okrog mlajev postavijo 4—5 borov, na katerih je zrnje. Ptičar ujame na žinice 3—4 žive brinjevke, zapre vsako v posebno kletko, kjer jih hrani z brinovim zrnjem. Kletke obesi na postavljene bore. Na vrh mlaja pa obesi mrtvo brinjevko. *Zvâči* v kletkah žvižgajo in cvilijo ter prikličejo iz gozda svobodne ptiče, ki sedejo na lim.

Brinjevk vaščani ne jedo, marveč jih prodajajo prekupčevalcem. Zaslužek ni velik, zato se bavijo z lovom le najrevnejši. — V sosednjih madžarskih vaseh in na vzhodu v Őrségu imenujejo eno vrsto brinjevk »tótrigó« = slovanska brinjevka.[32]

Noša

Košič[33] omenja sledeče dele moške noše pri prekmurskih Slovencih: pozimi nosijo čepico ali okrogel klobuk, modre hlače brez podloge, suknen telovnik, irhasto dolamo in čez njo dolg plašč iz sirine; poleti pa imajo

[30] Bátky, A magyarság néprajza I, 298—314.

[31] Rigászás a Vendvidéken és az Őrségben. Magyar néprajzi múzeum értesítője XXXIV, 1942, 141—163.

[32] r. t. 160.

[33] v op. 16. n. d. 21—22.

sirinsko dolamo. Ženske nosijo pozimi v hribih plašču podobno dolgo obleko iz sinjega blaga; kdor nima tega, pa nosi belo ali pepelnato jopo iz flanele. Pri tem pripominja Košič, da se porabski kraji »bolj madžarizirajo v noši«. Na glavi imajo pocio in štirioglato pečo iz domačega ali kupljenega platna, ki jo hribovke zvežejo pod vratom, dolinke pa na vrhu glave v obliki dveh rogov. En vogal, obšit z barvasto nitjo, jim visi po hrbtu izpod prta ali nad njim. Za ženske v Gornjem in Dolnjem Seniku in Števanovcih izrecno dodaja, da nosijo na glavi pokrivalo, imenovano »pola«, poleti kot pozimi. Redkokatera ima tu zimsko obleko.

Dekleta so gologlava, v kiti imajo rdeč trak, ženske pa imajo kito zvito. Dekleta že ne nosijo več parte kot nekoč. — Po Győrffyju[34] so parto prevzeli od Slovencev Madžari, a Gavazzi[35] meni, da je parta pri Hrvatih madžarskega izvora. Enako so prevzeli Madžari od južnih Slovanov tudi pečo — imenuje se *pacsa* — in je bila značilno pokrivalo Prekdonavja, zelo razširjena še v začetku minulega stoletja, a danes le še v Göcseju in Hetésu, ki sta najbližja slovenskemu ozemlju.[36]

Pri današnji noši ločijo vrnji gvant, ki ga sestavljajo pri moških: *lače*, *rekl* (drugod v Prekmurju kaput, rekl ima ženska), *brsleik* (telovnik Brustflek), *kabát* = vrhnja suknja, *čizme* = škornji, *čreivle* = čevlji (drugod v Prekmurju *čreivli* = škornji, čevlji = *šoulinji*, *punčuli*), *poučlind'e* (copati, madž. papucs) *s kukoršnoga lüpinja*, doma spleteni; spougnji gvant tvorijo: *sracka* (srajca, drugod: srakica, na Dolinskem: robača), ki ima *rokâve* in *stânj*, *spougnje lače*, *štrunfe*, *mlüše*. Pokrivalo je *kolàpaš* (kalap = klobuk) ali *òuba* (čepica).

Ženska noša: na glavi *vacalèjk*, zvezan pod brado *»na pogàčico«* ali poleti *na zâtnjeki*; *rèjklin*, *kikla* — ostalo kot pri moški noši.

Domače blago uporabljajo za moško obleko le še pobarvano.

Jedila

Prehrana porabskih Slovencev kakor prekmurskega ljudstva sploh komaj vsebuje kako prvino tujega izvora. Nasprotno pa že dosedanja podrobnejša raziskavanja z madžarske strani dokazujejo, da so Madžari v sosednjih pokrajinah prevzeli marsikako jed od Slovencev.[37]

Košič poudarja preprosto hrano prekmurskih Slovencev pred sto tridesetimi leti.[38] Pozimi so jedli, zelje, repo, fižol, lečo, ajdo, ki je posebno priljubljena, ječmen, proso. V porabskih vaseh so še jedli birovo kašo in močnik, zlasti iz koruzne moke, žgance in juho z močnatimi dopolnili. Maščobe so rabili malo. Iz lesenega krožnika je jedel običajno le gospodar, ostali so zajemali iz skupne sklede in noža ali vilic tudi niso rabili.

[34] A magyarság néprajza I, 335.
[35] Kulturna analiza etnografije Hrvata. Narodna starina VII, 127.
[36] A magyarság néprajza I, 336.
[37] Kardos László, Az Őrség népi táplálkozása. Budapest 1943. — Bátky, A magyarság néprajza I, 43 sl.
[38] Tudományos Gyüjtemény 1828, 18—21.

Poleti je bila običajna hrana solata, kumare s smetano in česnom. Kruha so imeli prav malo, kar potrjuje izročilo v vseh prekmurskih krajih. Kot najimenitnejše jedi, ki pridejo na mizo le ob težkem delu in na gostijah, omenja hajdinjače, repnjače, krapce, gibanice in vrtanke.

Danes je sestava prekmurske hrane mnogoličnejša. V naslednjem naj navedem le nekatera jedila pri porabskih Slovencih, ki so zanimiva zlasti zaradi svojih nazivov.

Juhe: *ťirę́ča* (kurja) *župa, kokošę́ča, drobę́ča* — iz drobovine, ko koljejo.

Mlečne jedi: *sèįgńeno mleįko* (drugod v Prekmurju: *sę́deno*), *vrńo mleiko* = smetana (drugod: vrnje, smetana); *ščipťe* = navadni sir; isti izraz poznajo Korošci[39] in Istrani. V *matûu̯nici* delajo *zmòu̯čeį, zmàu̯čaį*; pri tem ostane *cmę̀r*.

Okopavine in povrtnine: *Grâ* (fižol) jedo s kisom in oljem — *jèci pa òleį* — z mlekom, zabeljen; *krumpči* (drugod v Prekmurju: krumpli na Dolinskem, konopę́r na Goričkem); *kapûste* (zelje); *bubruťe* ali *òu̯borke* (<madž. uborka = kumara) z oljem in kisom ali na mleku; *koščìcovi òleį* = bučno olje. — *Mak* v mòužari *tučę́jo z menáčon*.

Močnate jedi: *Rę́taške* (madž. rétes = povalnik) *ščìpnati* (sirov), *d'âbokovi, rèįpnati, zèld'ovi; žę́ti rę́taši* = presni; *glabòu̯nce* = gibanice z makom in sirom: *vrd'enìke* = vrtanki; *zrèįzanci;* iz ajdove in koruzne moke peko *idìnski pa kukrčen kòu̯p* (drugod: *zlèįvanke*); s kvasom delajo *râįi kòu̯p*, brez njega pa *žę́ti kòu̯p*; *žgàonicke* = žganci; *làngule* (madž. lángos = ob plamenu pečen postružnik): iz ostanka testa pri peki kruha napravljeni kolački, ki jih pečene namažejo z mastjo in česnom; *zòu̯nike* omenjam pri pogrebnih običajih; *belìca* ali *d'àįce*, pl. *bilice, d'âįca*; iz njih delajo *cortìno* (drugod: cvrtino).

Rojstvo

Kakor v vseh primerih življenja, tako so poznali in deloma še poznajo tudi v zvezi s porodom številna odbojna dejanja, ki naj odganjajo zli vpliv hudobnih duhov od otroka in matere. Mnoge prepovedi raznih dejanj so po večini analogičnega značaja.

Noseča žena se ne sme dotakniti mrtve kokoši; ne sme gledati ob pogrebu v odprt grob; če si česa zaželi, se ne sme dotakniti obraza, ker bi sicer otrok dobil znamenje; ne sme gledati zajca, ker bi otrok dobil zajčjo ustnico; če jé čebulo, bo otrok imel po rojstvu mastne lise po telesu; med zaroko naj ne jé kašnatih krvavic, da ji otroci ne bodo umazani; če bi šla v tem času v mlin, bi imela gluhe otroke; iz istega vzroka ne sme poslušati lastnih oklicev; tudi če bi zlezla med zaroko v peč, da bi jo namazala, ji bodo otroci umazani.

Otrok se ubrani tako, da se v sredo ne češe; ko se vrne od poroke, naj vrže jajce, ki ga je nesla s seboj v cerkev, na tla; ali pa naj vrže v vodnjak »lakat« (ključavnico).

[39] F. Kotnik, Slovenske starosvetnosti 43.

Porodnica se imenuje *posteu̯kińa*, *òu̯mankińa*. Nezakonska mati je *fotìvoi̯ca*, otrok pa *fòtiv* (madž. fatyu). Novorojenca se dotaknejo s kakim železnim predmetom, da čarovnice ne bodo imele moči nad njim. Tudi postavijo pred vrata dve metli navzkr̥iž, pod nji natresejo ugaslo oglje, da bi bil otrok zdrav.

Če pride kdo v hišo, kjer imajo novorojenca, mora sesti, da »dei̯te ne dobi mraké« — urokov. Če pogleda v tla, ko ga ureče, bo otrok umrl, sicer ne. Če je otrok uročen, vržejo v vodo ogorke; če se dvignejo na površino, bo rešen, če ne, bo umrl. Nato otroka v tej vodi kopljejo in štejejo uroke (vörke) od deset do nič.

Otrokov popek je treba vreči na zeleno trato, da bo hitro in zdravo odraščal.

K r s t. Otroka nese h krstu *botra* in *boter*, pl. *bòtrove*, ki so si z otrokom in njegovimi starši *botrânci*, *botrîna*. Preden nèso otroka iz hiše v cerkev, mu botra podrži nad obrazom pokrovko, rekoč: tisti te naj ureče, kdor ima tako velike oči, kot je ta pokrvâč. V povoje mu dajo papir, da bi se laže učil; denar, da bi bil bogat; kruh, da bi ne trpel pomanjkanja.

Ponekod menijo, da ga je treba domov nesti po drugi poti. Po kopanju po krstu ga obrišejo z materinim spodnjim krilom, da ga nihče ne bi urekel. Babica ali botra spusti v vodo denar, ki ostane tistemu, kdor nese vodo izlit. Po povratku od krsta polože otroka na mizo, češ, naj ga imajo vsi radi kot kruh; z mize ga nese deček ali deklica materi v posteljo. Včasih so položili dečka pod jasli, da bi bil dober gospodar, dekle pa pod ognjišče. Gospodar-oče sprejme pred pragom krščenca z vinom in običajnim vprašanjem: Kaj ste nam prinesli?

Botra obdari otroka s *križmo*; včasih je to *facalei̯k* (robec). Danes nese botra enkrat hrano porodnici, včasih je nesla 2—3 ali večkrat.

Po krstu ali osem dni po rojstvu so *krstitki*, *krstitt'e*, ki so jih za Košičevega[40] časa obhajali podobno potratno kot ženitovanje.

Ko si porodnica opomore, gre v cerkev k *spelą̂vanji* (vpeljevanju, očiščevanju).

Ženitovanje

Razen splošno razširjenih prekmurskih ženitovanjskih običajev[41] imajo v Porabju nekatere posebne običaje in nazive.

Sneha hodi v času zaroke po vasi od hiše do hiše in *»prosi dári«*[42] ali *»hodi po darèi̯«*, prosi *»na pocio«*[42] (tako zlasti nekoč, ko je pocio bil še obvezno pokrivalo poročene ženske). Spremlja jo *starišica*. Včasih je dobivala lan, konopljo, platno, danes pa dobiva predvsem denar in živila.

Snei̯a in *žénin* gresta na *pisàlo*. Nevesta deli med potjo med otroke *perę́ce*. Včasih je podarila župniku, ženinu, snubačem in drugu brisačo,

[40] Tudományos Gyűjtemény 1828, 45.
[41] V. Novak, Ženitovanjski običaji v Slovenski krajini. Mladika 1935, 65—7.
[42] Košič, n. d. 41.

ki jo je naredila iz naprošenega platna. Premožnejše so delile tudi srajce. Ženinu pa je podarila celotno belo laneno obleko, ki jo je imel pri poroki na sebi.[42] Danes »kupi starešica gospodi korino«, ko gredo na pisalo in jo po večernici v nedeljo v zakristiji pripne na levi rokav.

Ob poroki spremljata ženina in nevesto v cerkev *prščâja* (drugod: staršina), *starešica*, *svârbica*, *svátbica* in *družban*, ki pa ni stalno v spremstvu, ter *zvâč*. Po poroki se podajo v gostilno, tam kôsijo in se zabavajo do polnoči, ko odidejo na nevestin dom, kjer je večerja. Ponekod je še navada, da sneho neso preko praga v hišo, da ne bi zadela z nogo obenj, kar bi povzročilo, da bo tisto leto nekdo v hiši umrl.

Na gostiji pojo svatje — *svátko*, *svátke* — in plešejo sodobne meščanske plese. Popoldne spremljajo sneho na ženinov dom, čemur pravijo: *se sprevâjajo*. Pri tem zvač meče prek strehe *vrd'eńike*, zrezane na kosce, ki jih otroci love. Podobne običaje imajo tudi Srbi, kjer meče nevesta potico in kruh čez streho, kot žrtvene darove, s katerimi potolaži sovražne duhove;[43] slično tudi pri Slovakih.[44]

Apotropejskega značaja je tudi drugi običaj, ki je nujno zvezan s sprevajanjem: starejšega svata — imenujejo ga *boboc* (madž. *bohóc* = šema, šaljivec) — našemijo s trakovi, ga oblečejo v staro obleko, na glavo mu dajo visok klobuk (podoben onemu, ki ga ima v dólinskem Prekmurju pozvačin), iz cunj mu napravijo rep in zvežejo ga z verigami. Po poti ga suvajo in uganjajo z njim vred burke. Pri ravenskih in dolinskih Prekmurcih uganja take burke v vseh sprevodih svatov pozvačin, ki je tam bolj našemljen kot tu v porabskih vaseh, kjer ga včasih sploh ni.

Tretji apotropejski običaj je tudi prastarega izvora in v teh krajih še bolj ohranjen kot v južnem Prekmurju, kjer ga ponekod sploh ne poznajo več: ko »se sprevajajo«, nosi družban na čelu sprevoda črno kokoš ali petelina — simbol plodnosti —, ki ga na ženinovem domu spusti skozi okno v sobo ali pa ga dajo v kurnik, na sedalo.

Smrt in pogreb

Bolezensko stanje označujejo z raznimi izrazi: *vlégao je* (začetek težje bolezni), *na mòki je*, *na velki mokai d'ę́*, *trno lagvo njeme d'ę́* (zelo hudo mu je), *nika ne de žnjega*, *nede dugi*, *ne fčâka se dnéva*, *spovedali so ga*, *doktor ga je doipovedo*, *fkraj povedo*; *na skrâgnjen je*, *že so ga na slamo d'âli*. Poslednji izraz se nanaša na danes že redek običaj, da položé umirajočega s postelje na slamo, razstrto po tleh — češ da *f pérd'e nemre mreiti*, *ka je trno prekunjeno*, *ka lidgé kokôši psüjo*. Vzporednico k temu mnenju najdemo n. pr. v Slavoniji, kjer menijo, da je na vzglavju s perjem težko umirati.[45]

Če je kdo klel vreme, tedaj bo ob njegovi smrti slabo vreme.

---

[43] Schneeweis, Grundriss d. Volksglaubens u. Volksbrauchs d. Serbokroaten 100.

[44] R. Bednárik, Duchovná a hmotná kultura slovenského l'udu 39.

[45] Schneeweis, n. d. 119.

Umrli je odslej v razgovoru »*preminòųči, pokòjni.* — Smrt označujejo z besedami: *premîno je, düšo je zdejno, odišo je* in dodajajo: Bog njemi daj düsi dobro. Šaljivo govore včasih: petę je ftegno, med krte je odišo, krtę pâst je odišo.

Rajnega umijejo in oblečejo — *oblekâvajo ga, oči potéžijo,* brado podvežejo; zvežejo mu tudi noge, ki jih pa razvežejo, preden ga polože v krsto. Izraza, ki bi izražal to, kar »na parah«, ni v Prekmurju; »doma leži«, pravijo.

Smrtnjâk poględne mrtvoga, pokôpič ali grobâr pa skopa grob, d'amo. Škrinjo, drvòu (trügo) pokade s *püšlom,* ki ga *na Vęlko męšo nesėjo svęčat:* v njem so *sunčevne roųže, makov cvejt, faraď âčnjek, baižeu, čober, püšpekova kâva, d'ánošova trava, ciręncli;* ta blagoslovljeni šopek polože v semensko pšenico. Ko imajo mrliča v hiši, vržejo šopek na ogen, ga denejo nekoliko v pisker in s tem sorodniki ter drugi trikrat pokade krsto znotraj.

Obleko, v kateri žele biti pokopani, si hranijo starejši ljudje, zlasti ženske. Leta 1940. se je primerilo na Kobilju v vzhodnem Prekmurju, da ni nihče v vasi znal zavezati peče starici, ki si jo je hranila za smrt in so ji jo zato samo položili na glavo. O navadi, da so dajali mrliču v usta ali roko denar, ni več sledu. Znan pa je primer iz drugih krajev, da so dajali mrtvemu v roko novec: d a b o n a b r o d m e o.

Bedenje pri mrliču je *verostûvanje, verôstvanje,* kar ponekod na Goričkem zamenjujejo s *trobino.*

Pogreb je *sprėvod, pokâpanje, nesėų ga na pokápanje.* Pokopališče je *gròubišče, brųtif,* v južnem Prekmurju cintor.

Mrliča neso z nogami naprej iz hiše, da se ne bi vračal. Krsto polože trikrat na prag, da v hiši ne bi bilo več mrliča. Ali pa zato, da bi se umrli poslovil od hiše. Če neso gospodarja iz hiše, mora žena sesti na njegov izpraznjeni prostor, da je ne bo strah. Ko odneso krsto iz hiše, odpro okna in vrata, trikrat udarijo ob tram — tudi zato, da se umrli ne bi vračal. Na postelji, kjer je pokojnik umrl, mora prvo noč tuj človek spati in ponekod vso noč svetijo v hiši.

Sobo pometejo s staro metlo, smeti s košaro in metlo vred zakopljejo ali vržejo v kak jarek. Ko neso gospodarja ali gospodinjo z dvorišča, zgonijo živino pokonci, tudi iz hleva jo spuste, da bi ostala zdrava. Ali pa ji dajo samo jesti. Tudi silje mešajo, da bi ostalo rodno.

Ponekod je še navaden *slobòųd,* ki ga poje kantor. Drugod v Prekmurju je *slovòų* ali *slobòųd* še stalna navada, toda izumrlo je naricanje, katerega sled je ohranjen še v Porabju. Že Košič poroča, da po duhovnikovem odhodu s pokopališča ena ali dve ženski kleče med umetnim jokanjem hvalita na vdovino prošnjo dobre lastnosti pokojnikove.[46] Pozneje poroča o tem običaju Anton Trstenjak.[47] Žena je več dni objokavala pred hišo svojega moža. Danes pripovedujejo n. pr. v Števanovcih, da so »*ženske*

[46] Košič, n. d. 49.

[47] A. Trstenjak, Navade v Prekmurcih. (Jok pri pogrebu.) Slovan 1884, 341.

d'oukale, da so domâ ƒ škrinjo deivali mrtvoga«. Če se je pogreb ustavil pri cerkvi, so jokale tudi tam. V Sakalovcih pa je še običaj, da se žena ob moževem pogrebu pojoč zahvali na pokopališču udeležencem.

Gostija po pogrebu se v Porabju imenuje *trobína* (drugod v Prekmurju kermína < carmina).

V Porabju in bližnjih goričanskih vaseh je še živ običaj, da na Vse svete spečejo »z repe pa z vodé« *zòunike*, jih postavijo zvečer s kozarcem (posanca mu pravijo) na mizo: *»ka düšice domoų prido«.*

Letni običaji.

Na Lucijino vržejo v obroč kokošim zrnje, da bi na kup nesle jajca. Otroci hodijo na ta dan kokodakat: nosijo s seboj polena, pokleknejo nanja in voščijo srečo. To je običaj polaženika, prenesen z Novega leta na ta dan. — Tudi tu ne sme ženska priti ta dan prva k hiši, ker bi jo sicer za kazen polili s cemelűnjekom, t. j. z zmesjo ilovice in vode, s katero mažejo ilovnata tla v kuhinji.

Na sveti post polože pod mizo v sobi plužno železo, bič, koso, zrnje, bučno seme, pa tudi hrastovo listje in brinove vejice, od katerih vsak dan pred kosilom do sv. Treh kraljev nekoliko zažgejo. Po kosilu gredo vsi v sadovnjak, tresejo drevesa in govore: Naj bo tako polno, kot je moje črevo! — Če pa moški cepi drva na dvorišču, ga nekdo vpraša, kaj dela; on pa odvrne: Dehorje odganjam od hiše!

Petje na božični in staroletni večer je v teh krajih že izumrlo. Tudi pred svečnico ni v navadi petje od hiše do hiše, kot je to običaj v ostalem Prekmurju.

Pustne maškare imenujejo *miklòuše* (= miklavže). Pust imenujejo *fàšenik*, kot drugod v goričanskem in ravenskem Prekmurju.

Na veliko soboto kurijo kresove in nosijo *svéčat šunko, gren, d'âjca.* Pirhe imenujejo *pìsanca, pìsance*, dočim jim drugod v Prekmurju pravijo remenice, remenke (< rumenice). Poznajo pa pri Madžarih in vojvodinskih Srbih živi običaj, da hodijo fantje na velikonočni ponedeljek k hišam, kjer imajo odrasla dekleta in jih poškrope z vodo, nakar jih dekleta obdarujejo. Porabci nimajo slovenskega naziva za ta običaj, marveč mu pravijo z madžarsko besedo *ločoláš* (= škropljenje).

Moor, raziskovalec sosednjega gradiščanskega avstrijskega ozemlja, poroča, da je tudi v slovenskih porabskih vaseh, izrecno v Števanovcih, znan običaj, ki ga poznajo tudi sosednje nemške vasi, da ob žetvi puste na koncu njive od vsakega žita nekaj klasov, jih pri vrhu zvežejo, češ to naj ostane »za konja svetega Petra«.[48]

Omeniti je še rek: Perun je vdaro, fčesno — za »strela je udarila«.

Družina in sorodstvo.

Oča pa mati so stariši; stari starši so *dejdek* in *baba.* Otroci so *mlâjši*, družino imenujejo *familijo. Mâla dèkličina* se imenuje tudi

[48] Moor Elemér, A földmüveléssel kapcsolatos szokások, hiedelmek és babonák. Rábagyarmaton. Ethnographia 1932. 158.

mlašê; deček je *pojeb*, pl. *pojbi*. *Vȗc* je ujec in stric, pa tudi svak, ki mu pravijo tudi *šôgor*. *Tetica* je teta in svakinja. Znan je izraz *bratrânci*. *Zet* je tudi *šogor*; tast je *gazda*, tašča *gàzdarica*. Sorodstvo je *ròdbina*.

Jezik, narodni in pokrajinski nazivi.

Jezik porabskih Slovencev je tista najvidnejša značilnost, ki po njej določamo njihovo narodnostno pripadnost k slovenskemu narodu. V porabskih vaseh se govori goričanski govor prekmurskega narečja. Ta govor označujejo v glavnem iste lastnosti kot govor v ostalem goričanskem ali goričkem delu Prekmurja (severno od črte Cankova — Bogojina), vendar ima narečje v Porabju še več starinskih potez v glasovju, oblikovju, besednem zakladu in skladnji kakor narečje v najsevernejših goričkih krajih.[49]

Take glasovne značilnosti so n. pr.: dvoglasnik oų > aų: naųžič, raųka; e > ö: völki, cvök; a > e: ftičer; e > a: zavac, adan, dobar, sanau; palatalizacija k-ja pred i, e, u v fűnja, pisfer, faoka; metateze konzonantov: sracka < srak(i)ca, prkovač < pokrivač, kasera < sakera < sekira; posebnost v skladnji je raba »je d'é« = je, d'ésu = so; ženska rabi opisni deležnik v moški obliki: san išo (sem šla). Primerov za besedni zaklad je dovolj navedenih v ostalih poglavjih pričujočega spisa.

Prebivalci porabskih slovenskih vasi imenujejo sami sebe: *Slôven* (sliši se pogosto že kot Slôvan), *Slovenka*, *Slovenje*, *slovenski*. Madžare imenujejo: Vògrin, Vòugri, vogrski, Vogrsko.

Prebivalcem *Slovenske vesi* pravijo ostali: *Slovenčiči;* zbadljivo in šaljivo pa jih imenujejo: *čötard'ę*, češ da pogosto rabijo vprašanje: don čõte? — t. j. ali čujete?

Sosednje vasi pravijo porabskim sosedom, da so »*bomécke*«, dočim Porabci rinejo to šaljivo zbadljivko nazaj na one južno od njih. To je zapisal že Košič,[50] za njim pa A. Pavel.[51] Značilno za usodo tega vzdevka je, da se ga branijo in ga rinejo z Ravenskega na sever od vasi do vasi, dokler ga na skrajni meji jezikovnega ozemlja ne pošljejo nazaj. Pomeni pa povsod toliko kot hribovec, zarobljenec. Na jugu ga izgovarjajo *bojnéc* in je v rabi tudi kot priimek. Izvira pa iz *bome*, o čemer imamo lep dokaz v knjigi Mihaela Severja Réd zveličanstva... iz 1747, ki pravi, da s preklinjanjem grešimo, če »*bohméčemo*«.

Zaključek

Zavedamo se, da etnografija slovenskega Porabja še daleč ni dovolj raziskana. Kar je storjenega v tej smeri, to so le prav skromni začetki, ki govore le o naši trdni odločenosti, da bomo v polni meri storili svojo

[49] J. Maučec in V. Novak, Slovensko Porabje 17—20.
[50] Košič, n. d. 25.
[51] A vashidegkúti szlovén nyelvjárás hangtana 3. (= Zbornik Slovenska krajina 13.)

dolžnost, čim bo to mogoče. Saj v pričujočem spisu nismo n. pr. niti najmanj mogli upoštevati tega, kar je naš neinformirani izobraženec do zadnjega časa edino smatral za »narodno blago« — namreč ljudskih pesmi, pripovedk, pravljic, pregovorov in podobnega gradiva iz ljudskega izročila. Mislimo pa, da se ne motimo, ako na osnovi dosedanjih opazovanj trdimo, da je te vrste blaga v slovenskem Porabju malo, mnogo manj, kot na primer v južnem Prekmurju, kjer je Štefan Kühar rešil še toliko gradiva. Izkušnja dokazuje, da je Goričko s Porabjem vred mnogo manj lirična pokrajina kot Dolinsko in Ravensko; tu je tudi manj snujoče domišljije, a več vase zaprte nezaupljivosti, realističnega smisla za borbo z vsakdanjostjo.

Kljub tej in še drugim pomanjkljivostim, ki se jim v pričujoči sliki ni bilo moči izogniti, pa gradivo v tem poskusu začasnega orisa etnografskega značaja slovenskega Porabja dovolj določno izpričuje slovenski značaj tega ozemlja. To določno potrjuje tudi oznaka etnografskih stikov med Madžari in Slovani, v kateri eden vodilnih današnjih madžarskih etnografov Béla Gunda ne more navesti madžarskih vplivov na Slovence, pač pa številne nasprotne; priznava tudi slovenstvo (szlovénség) te pokrajine in vsega Prekmurja.[52] Vsi poglavitni izrazi gmotnega in duševnega življenja slovenskega ljudstva v vaseh, ki jih označujemo s skupnim nazivom Slovensko Porabje, so samobitno slovanski in slovenski; od madžarskih sosedov niso prevzeli nobene bistvene prvine v svoje ljudsko življenje, od nemške strani pa razen nekoliko v jeziku sploh ni prihajal mednje nikak vpliv. Madžarski vpliv je tudi najmočneje viden v jeziku, kar pa na drugi strani odtehta izredno bogastvo starinskih besed in oblik, ohranjeno v slovenskem narečju Porabja, katerih ostalo Prekmurje niti nima. Bistvenejši pa je slovanski jezikovni vpliv na Madžare, saj predstavlja osnovo v njihovem besednem zakladu, ki je niti ne morejo nadomestiti z izrazi domačega izvora.

Zaradi vsega tega moramo obžalovati, da morejo tudi v novih razmerah po zadnji vojni motiti dobre odnose med sosedi diletantski pojavi v madžarski znanosti, ki izvirajo iz nekdanjega šovinističnega razmerja do Slovencev. Mislimo na primere, ko revija »Ethnographia - Népélet« še vedno objavlja prispevke o »Vendih« (n. pr. l. 1945.) in celo dovoljuje nestrokovnjaku objavo spisa (l. 1947.), v katerem z navidezno znanstvenim gradivom nanovo postavlja »vendsko vprašanje« slovenskega Prekmurja in celo odreka Ljubljani pravico do znanstvenega reševanja tega vprašanja. Ob takih pojavih še bolj obžalujemo, da je s smrtjo našega rojaka Avgusta Pavla nastala na Madžarskem vrzel v ustvarjanju trajnih stikov med južnimi Slovani in Madžari in odločno želimo, naj vodilni znanstveniki in politiki sodobne Madžarske ne bi dovolili, da bi nepoklicani rušili

[52] Gunda Béla, Magyar - szláv néprajzi kapcsolatok. V zborniku: A magyarság és a szlávok (ur. Szekfü Gy.), Bpest 1942, 213—4.

danes tisto, kar so v tem pogledu v preteklosti A. Pavel in drugi že dobrega naredili.

Ko bo etnografsko gradivo iz slovenskega Porabja v dovoljni meri zbrano in raziskano, bomo mogli šele jasno in prepričevalno videti, kako trdoživo se je ohranilo slovensko izročilo na tem najsevernejšem koncu slovenske zemlje in kako organsko se vključuje ljudsko življenje Porabja v slovensko narodno skupnost.

Résumé

Этнографический характер словенского Порабья

Когда в 1919 г. была освобождена от ига мадьяр часть словенской земли, расположенная севернее Муры, под именем Прекмурье, — осталось в Венгрии, в окрестности Моношгра, еще девять словенских сел. Эти места также после последней мировой войны не были присоединены к Югославии. По данным материальной и духовной культуры автор устанавливает словенский этнографический характер этой земли, именуемой Порабье. При этом он принимает в расчет богатую мадьярскую и словенскую этнографическую литературу и свои собственные наблюдения.

Мадьяры заимствовали от словенцев тип поселков, расположенных на вершинах и склонах гор и состоящих из нескольких построек. Описание дома и наименование его частей, орудий и посуды в кухне говорит о славянско-словенско-мадьярских отношениях по языку и о подавляющем словенском влиянии на мадьярскую материальную культуру среднего Подунавья. Автор приводит имена земледельческих орудий, работы и рабочих; точно определяет выделку льна. Говоря об охоте он обращает особенное внимание на описание охоты на можжевеловников. Он устанавливает историческую ноту этой страны и описывает настоящую. Характеризует пищу, описывает народные обычаи при рождении, во время свадьбы и смерти, на праздниках и работе, а также указывает на важные остатки древнего верования и отношений. Наконец характеризует диалект местности и анализирует народные и местные названия. В заключение статья устанавливает, что все главные определения физической и духовной жизни словенского народа в Порабью типично славянские и словенские, против чего и мадьярская этнографическая наука не противоречит.